

A várostörténet-kutatás műhelye

Budapest történetének nemzetközileg is ismert és elismert kutatóközpontja a Fővárosi Levéltár. Az ott folyó tudományos munka tükröt tart a valóságnak; olyan alapot teremtett a helytörténeti kutatásoknak, amelynek eredményeit egy mozgalom kiteljesedésével, szakemberek és a történelmet önként, kedvvel művelők mind szélesebb körű együttműködésével, szocialista szellemiségű lokálpatriotizmus kibontakozásával lehet csak mérni. Két egymást követő tanácskozás: a II. Budapesti Helytörténeti Konferencia és a II. Országos Honismereti Konferencia tapasztalatairól, a történettudomány és a helytörténeti-honismereti mozgalom kölcsönhatásáról, egymásrautaltságáról beszélgettünk dr. Ságvári Ágnessel, a Fővárosi Levéltár igazgatójával.

Együttes munka

— Az elmúlt időszak talán legnagyobb vívmánya, hogy a hivatásos és amatőr várostörténészek összefogásából nálunk is polgárjogot nyert a társadalomtudományok egyik méltatlanul elhanyagolt ága, a *várostörténet*. A főváros történetéről 90 év alatt nem jelent meg annyi publikáció, mint az utolsó 10 esztendőben — mondja.

S hogy a kezdetről is szó essék, megemlíti a magyar városfejlődés sajátosságainak, Pestnek és Budának, majd Budapestnek az ország gazdasági-társadalmi és politikai életében betöltött szerepét tisztázó kutatásaikat. Érdeklődésük központjában az utolsó 300 év áll. Ez ugyanis az az időszak, amelynek tudományos feltárása elmaradt a korábbi korszakokhoz képest, de amely a társadalomtudományok terén alkalmazott korszerű módszerek segítségével új, jelentős összefüggésekre deríthet fényt. Nem csekély munkát kellett már eddig is elvégezniük: alapkutatásokat, forrásközléseket kezdeményeztek, forráskritikai módszereket alakítottak ki, olyan témakörök vizsgálatához kerestek segédeszközöket, mint például a főváros társadalmi mobilitása, vagy magyarosodásának folyamata.

Tartalmas, reprezentatív kiadványok jelzik e hatalmas munka egy-egy állomását és mennyi mégis a tennivaló. Az 1945 óta eltelt idősokkal, történelmünk legjelentősebb korszakváltásával még mindig kevéssé foglalkozunk, pedig ismereteink mindaddig felületesek maradnak, amíg nem leszünk birtokában a legkisebb közösségek életét is meghatározó dokumentumoknak. Az anyaggyűjtés és feldolgozás nem lehet kizárólag a hivatásos történészek feladata. A felelőség ebben mindannyiunké; a történelem, az élet bonyolultságát csak közös munkával lehet feltárni.

— Amikor a helytörténészek történelemmel foglalkoznak, emberi és állampolgári tapasztalataikat akarják értékesíteni. Mivel jól ismerik környezetüket, az ott élő családok, a település, egy-egy üzem valóságos képét, nem nélkülözhetjük segítségüket. Jól tesszik, hogy kötelességüknek érzik olyan részletek megőrzését is, amelyeket a „történeszi történelem” mellőzne, mert ezekben a részletekben a *historiát formáló emberek életmegnyilvánulása tükröződik*, enélkül pedig nem rajzolható meg hitelesen a nagy vonulatok sem.

Sokszínű műfaj

— Mennyiben segíthetik a helytörténeti kiadványok a várostörténeti kutatásokat? — kérdeztük.

— Számos példát sorolhatnék, hiszen a fővárosban majd minden kerület megkezdte valamilyen formában történetének feltárását, megírását. Mielőtt azonban kiragadnék egy-egy műfajt vagy témát, hadd említssem meg a helytörténeti kutatás egyik legvonzóbb sajátosságát, azt, hogy szocialista nagyvárosunkban a metropolissá fejlődés az összetartozás, a közös város-tervezés és a távol-, valamint

a közelműt emlékei megőrzésének igényét fejlesztette ki. Így érhető meg a műfaj sokszínűsége, amely szintén segítheti szakmai munkánkat. Sokat ígér például az angyalföldi kezdeményezés; a kérdőíves felmérés, amely a *szociográfiai adatgyűjtés és a jövőtervezés megbízható alapját szolgálhatja*. A BUVÁTI által készített településszociológiai felmérés a munkásosztály életének olyan mélységeit tárta fel, amely egyúttal *történeti és politikai következtetéseket rejt magában*. Növekvő jelentősége van az olyan típusú üzemtörténet-írásnak is, amely a termelés fejlődésével együtt feltárja a gyári szervezet és a környezet, valamint az üzem és a település kölcsönhatását. Tanulságosak azok a kísérletek, amelyek a nagyváros vonzáskörzetében élő kisebb települések életét kívánják egybevetni. Az a szemlélet, amely elsősorban a rákospalotai területet jellemzi, követendő példája lehet a Budapest központi kerület-történetírás kibontakozásának.

Történeti közgondolkodás

— Az eddig elért eredmények továbblépésre és mindenképp összetettebb, a dolgok, jelenségek gyökereit is feltáró történelemszemlélet érvényesítésére ösztönöznek. Szakemberként és társadalmi munkásként, milyen módszereket ajánlana ehhez?

— Tovább is folytatnunk kell az évfordulókhoz kapcsolódó *pályázatokat*. Minden ilyen alkalom gondolkodásra készítet, egyben lehetőség arra, hogy mintegy nagyító lencsével szemléljük történelmünk sorsfordulóit. Nem váltak be ezzel szemben a különböző intézmények, elsősorban az üzemek által megrendelt *reprezentatív kötetek*. Költségek és nincs maradandó értékük, és talán ennél is nagyobb hibájuk, hogy nem váltak a dolgozók olvasmánvaivá sem. Határozottabban kell érvényesítenünk a jövőben a *gazdaságtörténeti szemléletet*. Ehhez elengedhetetlen az összehasonlító módszer alkalmazása, hogy országos, regionális és földrajzi környezetbe ágyazva vizsgáljuk az üzemek életét. De ezt a módszert nemcsak térben, hanem időben is ki kell terjesztenünk, hiszen csak az adott kor gazdasági szerkezetének, vezetési stílusának egészébe foglalva jellemezhetjük az általunk vizsgált egységet.

A helytörténet nemcsak feltételezi, hanem meg is követeli mindezt. Ez az igény tömöríti egy táborba a társadalomtudományok e szakágának hivatásos és önkéntes művelőit. A történeti közgondolkodás megteremtésében saját területén ki-ki egyforma felelőséggel osztozik. Különösen fontos hangsúlyoznunk ezt az elmúlt egy-két évtizeddel kapcsolatban. A bennünket körülvevő élet jelenségeit többé-kevésbé ugyanis mindannyian természetesnek tartjuk, holott az nem más, mint a *múlt egyik részlete és a jövő egy eleme*. Nem véletlenül hangsúlyozza a levéltár igazgatója: „Ha elmulasztjuk a mai jelenségek elemzését, minden igyekezetünk, jószándékunk ellenére sem adunk támogatást az utánunk következő nemzedék hasonló munkájához.”

S. M.

Ébrednek a Balaton

A Balaton — bár még nem vetette le téli takaróját — már ébrednek. Az utóbbi napok enyhébb időjárása fellazította a tó jégpáncélját, amely téli sportolásra már alkalmatlan. Néhány helyen, a források és a külső vízbefolyások környékén, előtűnt a nyílt víz.

A jégmező még nem lendült mozgásba, a partvédő műveket eddig nem érte károsodás. A partőri szolgálat rendszeresen figyelemmel kíséri az esetlegesen várható jégmozgást és a parti műtárgyak állapotát.